

«to tack and veer; to cruise about», *orsa gitmek* «to hug the wind, to be close-hauled», *orsa etmek* «to luff, to go nearer the wind», *orsa pupa çemberi* «hoop on the boom», *orsa boca gitmek* «to struggle along; to sway about; to be in confusion». — ⁷ Notem també les formes del basc: bisc. i guip. *aurtza*, Bermeo *aurtzol*, en altres parlars *abortza*. — ⁸ Segons Nascentes d'*orçar* 'anar de bolina' deu derivar-se *orçar* 'estimar, avaluar', però no diu com; potser sigui a base de la idea de 'aproximar-se' (al nombre, a la quantitat)', puix que el que *orça* tracta d'acostar la proa tant com pot al vent. — ⁹ Això, però, no exclou la possibilitat que aquesta forma fos una adaptació de la forma occitana a partir del model de *forsa* ~ *forche*. — ¹⁰ Està pensant en *bort* 'bord' o 'costat (de la nau)', que és d'origen francès (veg. *BORD*). — ¹¹ No es coneix cap terme nàutic italià de procedència longobarda, ço que descarta tota recerca pel costat de l'alt-alemany, segons és natural tractant-se d'un idioma interior. — ¹² S'ha de rebutjar també, per raons fonètiques, el llatí *LAEVORSUM* 'cap a l'esquerra', postulat per Simonet. — ¹³ En italià la *z* és sonora, però com ho reconeix *Diz. di Marina* això deu ser degut a una influència secundària, segurament la d'*orzo* *HORDEUM*, puix que les formes de l'occità, del català i del francès indiquen clarament una sorda originària. — ¹⁴ Per la mateixa raó fonètica s'ha de rebutjar la forma *AD ORSUM*, feta paral·lelament a *deorsum* (*reorsum* etc.), en el sentit de 'inclinat', opinió emesa per alguns i reproduïda per G. di Gregorio (*Studi Glott. It.* VIII, 311-13) sense gaire convicció. — ¹⁵ És poc probable que *orsa* tingués un origen en el gr. *ὀρθλαγ* 'el pal de la nau', que proposa V. Pisani, *Paideia* VI, 105-6; és mot poc comú recollit només per Hesiqui, i potser no sigui (almenys quant al sentit) més que una reproducció imperfecta d'altra paraula rara, *ὀρθλαξ*, *-ἄνος*, 'la part inferior del pal' (més detalls, en *DECH* IV, 315b40ss.). Seria també molt difícil establir una relació amb *orsa* i el gr. *ἀρῖνα* ~ *ἀέλπω* 'aixecar', que també significa 'salpar', 'fer vela' (Bailey I, 1), provinent de *ἀέλπω* *τορτα* 'alçar, hissar les veles', un plpf. *ἄωπτο* es troba a la *Iliada* i en Teòcrit.

Orsa, V. *ós Orsa*, V. *orça Orsada*, *orsapop*, *orsar*, *orsat*, *orsejar*, V. *orsa Orsell*, V. *ós Orsera*, *orseta*, V. *orsa Orseta* 'vas petit', V. *orça Orsipel·la*, V. *erispela Orsol*, V. *orça Ortalícel*, *ortalissa*, *ortaló*, *ortalles*, V. *bort Ortera* 'cassola de voreres baixes per a guisar', usual en alguns pobles del Segrià, a l'extrem occident, és un manlleu del cast. *hortera* 'plàtera'.

ORTIGA, del llatí *URTICA* id. □ *1.ª doc.*: *Lleudes de Tort.* (1298?) i de Cotlliure (1365?);¹ *Reixac*, *QuestaG*, 114; *JRoig*, *Spill*, 10097; *OPou*, *TbPu.* (1575): «*Vrtigues*: *Urtica*» (p. 51).

Es distingeixen les diferents variants d'aquesta planta: *ortiga gran* (*Urtica dioica*), dita també ~ *major*,

~ *grossa*, ~ *barragana*; *ortiga petita*, ~ *menuda* (*Urtica urens*); *ortiga de pilotes* (*Urtica pilulifera*), dita també ~ *balera* (Val.: Cavanilles II, 326), ~ *de bolletes* (Mall.), ~ *maleita* (Men.); *ortiga pudent* es diu de la planta *Stachys silvatica* (Font i Quer, *Planta Med.*, p. 676) i *ortiga morta* o *flor d'ortiga* de *Lamium album* (ib., 670; ja en Sanelo, p. 216b, s. v. *urtiga*). *Ortiga (de mar)* com a nom d'una mena de crustaci s'usa a Mall. (*BDC* XI, 61b), i també a Men., segons *AlcM* que distingeix les següents espècies: *ortiga vera* (*Antea tentacularis*), usual a Men., *ortiga vermella* (*Actinia equina*) i ~ *parda* (*Anemonia sulcata*). A més, Corachan, *Dic. Med.* recull *ortigues* 'mirmecestèsia', localitzant-lo a Vic. Per a locucions i refranys veg. *AlcM*.

Una variant fonètica *ortriga* (la *r* segona de la qual es deu a la repercussió) es dona segons Masclans (1981) a Bellver (Cerd.);² *ultriga* fou sentit per JCoromines a Estoer (Confl., 1960); més estesa és la variant dissimilada *otriga* < *o(r)triga*: JCoromines (1935) va registrar *əutrīgə* a Bagà (Berg.), *utrigə* a Vilallonga de Ter (Vall de Campr.) i a Riús i Das (Cerd.), i en 1958 a Angostrina (Cerd. Fr.); té anotats a més els noms de lloc: *Còrrec de les utriges* a Saorra (Confl., 1960) al N. dels Carners; *fontanal de les utriges* (Ralleu, 1953), *Jaça de les utriges* a Er (Cerd. Fr.).³ Una altra variant amb *-d-*, *ordiga*, és pròpia del cat. occ. pirrenaic: JCoromines dona *urdiga* en diversos pobles de les Valls de Cardós i Ferrera, *ordiga* a Estaon (*BDC* XXIII, 300); registra en 1963 en altres pobles del Pallars: *urdiga* a Lavansa, *fon delz ordiges* a Isavarre, *Pleta de les ordiges* i la partida de *lez ordigals* a Seuri, *Pletiu de l'urdigal* a Espot; a més anota *fon de les urdiges* a Clariana Card. (Sols.), *ordiga* a Navès-Busa, cridant l'atenció sobre el topònim *Ordigues*, amb la nota que avui es pronuncia *udriges*;⁴ *ordiges* a Les Anoves (Segre Mitjà, 1957); reapareix aquesta variant al País Val. a Barxeta en el nom de lloc *Barranc d'Odrigues*, potser com a un rastre mossàrab (veg. infra). *Ordiga* es dona també en alt-aranès i en l'aragonès d'Echo (*BDC* XXIV, 176), i de Canfranc (1966), *ordica* a Aragüés (1966); però en aragonès és més comuna la forma (*i*)*xordiga* amb variants *chordiga*, *jordiga*, *enjordiga*, *sordiga*,⁵ i amb *-ega*, *ixordega*, a Plan,⁶ formes que han sofert la influència del verb *exordigar* o *xordigar* 'sofrir una picada d'ortigues', procedent d'un EX-URTICARE (*DECH* IV, 309a2; *RFH* v, 10-11). Aquestes formes s'estenen a Ribag.: *ešurdiga* a Castrocit (1957), *išurdiga* a Boí, on JCoromines anotà a més *Fon de l'išurdigal* (1970), el mateix nom a Pedregana; el verb *eixurdigar-se* 'ortigar-se, sofrir una picada d'ortigues' a Boí (1972), a Benasc (1965); Oliva (*Congr. de la Ll. Cat.*, p. 433) dona *xordigar* a Sopena. La forma amb *-d-* es documenta a més en mossàrab: *'urdiga* en Abenalgazzar († 1064), i en diverses formes del parlar del sud d'Itàlia i del Ticino: *ardike* (nap., abruzz.), *ordika* (calabr.), *ordia* (Tic.),⁷ i notem també el sic. *firdica* (*RLiR* XI, 58)⁸ i el roms. *urziçă*. No sembla tractar-se d'un mer canvi fonètic,⁹ i encara que un encreuament amb el grec *ἀδίκη* 'ortiga' causa escrúpols d'ordre geogràfic no es pot excloure la idea